

PROBLEMA SĂNĂTĂȚII ȘI SANOCREATOLOGIA (raport la Congresul IV Național de Oncologie)

**Academicianul Furdui Teodor, dr.șt.biol., conf.cerc. Ciocină Valentina, dr.șt.biol., conf.cerc. Furdui Vlada, dr.șt.biol. Vrabie Valeria, dr.șt.biol., conf.univ. Glijin Aliona
Institutul de Fiziologie și Sanocreatologie al Academiei de Științe a Moldovei**

Sumar

PROBLEMA SĂNĂTĂȚII ȘI SANOCREATOLOGIA

**Academicianul Furdui Teodor, dr.șt.biol., conf.cerc. Ciocină Valentina, dr.șt.biol., conf.cerc. Furdui Vlada, dr.șt.biol. Vrabie Valeria, dr.șt.biol., conf.univ. Glijin Aliona
Institutul de Fiziologie și Sanocreatologie al Academiei de Științe a Moldovei**

În articol sunt prezentate date privind amenințările existenței societății contemporane cauzate de starea alarmantă a sănătății populației: rata înaltă a morbidității și mortalității populației; întinerirea bolilor cronice; vectorul ascendent al morbidității bolilor noninvazive (cardiovasculare, oncologice, endocrine, mintale etc.); degradarea biologică precoce a speciei *Homo sapiens*; etc.

Sunt aduse dovezi referitor la unica cale de soluționare a problemei sănătății prin crearea, menținerea și fortificarea dirijată a sănătății – obiective primordiale ale direcției noi în biomedicină – sanocreatologia, precum și prezentate succint bazele științifice ale acesteia.

Cuvinte cheie: sanocreatologie, degradare, sănătate, sanogenitate, disanogenitate.

Summary

HEALTH PROBLEM AND SANOCREATOLOGY

**Academician Furdui Teodor, dr., assoc. prof., Ciocină Valentina, dr., assoc. prof., Furdui Vlada, dr., Vrabie Valeria, dr., assoc. prof., Glijin Aliona
Institute of Physiology and Sanocreatology of the Academy of Sciences of Moldova**

The article presents data regarding threats of existing of the contemporary society caused by the alarming health status of the population: high morbidity and mortality rates; rejuvenation of chronic diseases; the upward vector of the noninvasive disease morbidity (cardiovascular, oncological, endocrine, mental etc.); early biological degradation of *Homo sapiens*; and other.

Are given evidence on the only way of the health problem solving by directed health formation, maintaining and strengthening – the main objectives of the new direction in biomedicine – Sanocreatology, and summarized its scientific foundations.

Keywords: Sanocreatology, Degradation, Health, Sanogenicity, Dissanogenicity.

Резюме

ПРОБЛЕМА ЗДОРОВЬЯ И САНОКРЕАТОЛОГИЯ

**Академик Фурдуй Ф.И., др.б.н., доцент Чокинэ В.К., др.б.н., доцент Фурдуй В.Ф., др.б.н. Вrabie В.Г., др.б.н., доцент Глижин А.Г.
Институт физиологии и санокреатологии Академии наук Молдовы**

В статье представлены данные о существовании угрозы современному обществу, обусловленной резким ухудшением состояния здоровья населения: высокий уровень заболеваемости и смертности; «омолаживание» хронических болезней; возрастающий вектор заболеваемости неинвазивными болезнями (сердечнососудистые, онкологические, эндокринные, психические и др.); преждевременная биологическая деградация вида *Homo sapiens*.

Приведены доказательства относительно существования единственного пути решения проблемы здоровья посредством направленного создания, поддержания и

фортификации здоровья – важнейшие задачи нового направления в биомедицине – санокреатологии.

Представлены вкратце научные основы санокреатологии.

Ключевые слова: санокреатология, деградация, здоровье, саногенность, диссаногенность.

Problema sănătății prezintă un pericol fatal în dezvoltarea societății [17], ce este determinat de faptul, că societatea contemporană fiind consumatoare și preocupată de crearea bunăstării materiale, a deplasat pe plan secundar problema asigurării sănătății, considerând că ea poate fi rezolvată de la sine, odată cu studierea cauzelor, mecanismelor de dezvoltare a bolilor și elaborarea mijloacelor de prevenire și tratament a acestora. Însă situația contemporană privind morbiditatea și mortalitatea populației denotă, că posibilitatea soluționării problemei sănătății prin această cale a eșuat în tot pe ce se baza.

În această ordine de idei vom apela doar la unele cifre cu caracter amenințător pentru viitorul civilizației. Conform datelor OMS pe mapamond la 1000 de oameni revin circa 750 de pacienți cu boli neinvazive [4; 5]. La vârsta de 40 de ani, de facto, fiecare locuitor al planetei suferă de 3-4 maladii. În concordanță cu datele Agenției Internaționale a Cercetării Cancerului în ultimele 2-3 decenii ritmul de creștere anual al bolnavilor cu cancer depășește sporirea efectivului populației mondiale. Se prognozează sporirea numărului cazurilor cancerului pulmonar și al intestinului gros. Se evidențiază răspândirea epidemică a hipertenziei arteriale, care a atins valoarea de 20-25% în grupele de vârstă de la 20 până la 60 ani și 40-50% – în vârstele mai înaintate [3; 6]. Peste 80% din copii de vârstă școlară au dereglări funcționale.

În prezent, din cauza răspândirii largi a diabetului zaharat, această boală se consideră ca maladie epidemică. Dacă în anul 2001 de diabet zaharat sufereau mai mult de 175 milioane de oameni, iar în anul 2010 – 200 de milioane, atunci în anul 2015 – deja 300 milioane de oameni. La vârsta de 45-48 de ani la femei apare menopauza, care prezintă un test al degradării biologice. Deși este bine cunoscut faptul că rezultatele medicinei din ultimul timp sunt remarcabile, în prezent nu sunt înregistrate decese induse de bătrânețe, ci doar de diferite maladii. Mai mult, cercetările Institutului de Fiziologie și Sanocreatologie au demonstrat fenomenul degradării biologice precoce a organismului uman [8; 9; 12; 14; 15; 16; 19].

De asemenea OMS prognozează dezvoltarea continuă a maladiilor cardiovasculare, oncologice, a diabetului zaharat, bolilor nervoase și că depresia se va plasa pe prim plan în structura maladiilor neinvazive.

Cele menționate argumentează necesitatea revizuirii strategiei actuale referitor la studierea și rezolvarea problemei sănătății, în conformitate cu care toate investițiile și atenția organelor de stat sunt orientate spre diagnosticarea și tratamentul maladiilor, sperând că prin această activitate se va soluționa problema sănătății. Această politică în dezvoltarea medicinei a și cauzat faptul, că în prezent sănătatea se formează, ca și sute de ani în urmă, în mod spontan, firesc, din ce cauză organismul uman nu este pregătit de a suporta ritmul simpaticotonic accelerat și numărul sporit de factori stresogeni agresivi, caracteristici societății contemporane.

Pe parcursul a mai multor ani, colectivul Institutului de Fiziologie, fiind preocupat cu studierea problemei stresului, pentru prima dată a stabilit și descris așa numitul fenomen al degradării biologice precoce a organismului uman, cauzată de influența stresului cronic și de ritmul accelerat al modului de viață [11; 12; 13; 16; 18; 19].

Studierea cauzelor ce provoacă disanogenitatea societății a scos la iveală un șir întreg de factori și circumstanțe, principalele dintre care, de rând cu formarea spontană a sănătății, sunt: absența în societatea umană a activității selecției naturale ca forță motrice a evoluției organismelor vii, fapt ce a condus la sporirea presiunii asupra organismului uman a mutațiilor negative, condiționate de schimbările bruște ale factorilor mediului ambiant; tendința societății contemporane de a permite reproducerea descendenților fără o planificare dirijată din punct de vedere a asigurării dezvoltării sanogene a acestora, fără a ține cont de starea materială a familiei de ai asigura viitorului copil o viață decentă, inclusiv permiterea reproducerii indivizilor bolnavi.

Cât privește căile de rezolvare a problemei sănătății studiile speciale au stabilit că există doar una: de a se dezice de tradiția existentă de formare și menținere spontană a sănătății în favoarea formării și menținerii dirijate a statutului morfologic, fiziologo-biochimic, psihic și social, sănătatea integrală a organismului în corespundere cu condițiile de viață, ce i-ar permite subiectului să suporte condițiile societății contemporane – obiective ale unei direcții noi în biomedicină – sanocreatologia, obiective care nu se realizează de alte științe existente (igiena, valeologia, sanologia, medicina sportivă etc.), despre ce denotă lipsa metodelor de creare și menținere dirijată a sănătății, precum chiar și a unei definiții, care ar fi unanim acceptată, a noțiunii de „sănătate” [12; 13; 18].

Sanocreatologia se bazează pe următoarele principii: 1) determinarea filogenetică a matricei ereditare a sănătății, ce formează viitorul genotip al sănătății organismului; 2) dependența organogenezei și menținerii morfofuncționale a statutului organelor de factorii intrinși și extrinseci, de activitatea și necesitățile fiziologice ale organismului; 3) subordonarea activității organelor și sistemelor de importanță vitală în asigurarea funcționării organismului ca un tot întreg; 4) activitatea dinamică de menajare ca forță motrice de integrare și subordonare a funcțiilor de diversă modalitate; 5) evoluția morfofuncțională, homeostatică și involuția organelor de importanță vitală în procesul ontogenezei; 7) sistemogeneza și sistemodezintegrarea funcțiilor organelor; 8) fortificarea stării sanogene a organismului din contul acțiunii de menajare relativ continuu a activității dinamice; 9) interdependența structuro-funcțională, funcțional-structurală și funcțional-psihică, psiho-funcțională, social-psihică și psiho-socială; 10) hetero- și cronopotențialitatea organelor și sistemelor în diverse perioade ontogenetice; 11) acțiunea ciclică sanogenă a factorilor mediului ambiant asupra organismului; 12) consecutivitatea continuă a perioadelor stresului de menajare și de confort, corespunderii complete și incomplete a condițiilor ambiante necesităților vitale ale individului și populației; 13) abordarea echitabilă a evaluării stării morfofuncționale a diverselor organe și sisteme [15].

Printre rezultatele principale obținute în domeniul sanocreatologiei, în primul rând vom menționa analiza opiniilor existente privind fenomenul „sănătății”. Dat fiind faptul, că definițiile existente nu relevă adecvat esența fenomenului, Institutul de Fiziologie și Sanocreatologie a elaborat un nou concept, care se bazează pe cunoștințele contemporane ale fiziologiei, patologiei, geneticii, embriologiei etc. și rezultatele Institutului obținute pe parcursul ultimelor decenii. Faptul, că sănătatea prezintă un fenomen fundamental în asigurarea activității de fiecare zi, ne-a motivat să prezentăm în acest articol definiția acesteia. **Sănătatea integrală a omului** reprezintă starea complex-multidimensională integrală structurală, metabolică, informațională, fiziologică, psihică și socială a organismului uman, matricele structurale, metabolice, informaționale și fiziologice, ale cărora se reproduc în ontogeneză în conformitate cu programul genetic de dezvoltare al organismului prin interacțiunea cu factori intrinși și extrinseci: I) în perioada antenatală la etapa formării zigotului – a gameților, la etapa embrionului – a celulelor și țesuturilor, la etapa fătului – a țesuturilor și organelor; la etapele zigotului, embrionului și fătului, ca sisteme integrale – cu organismul matern; II) în perioada postnatală – a copilului cu părinții, mediul ambiant și stilul de viață, acțiuni ce provoacă exteriorizarea potențialului genetic, fiziologic și psihologic și care: 1) se desfășoară în limitele filogenetic determinate a intensității, intercoordonării și integrității proceselor informaționale, structurale, metabolice și fiziologice, a organogenezei, a genezei și manifestării funcțiilor organelor și sistemelor vitale, a nivelului de activitate, ritmicității, autonomiei, coordonării acestora și 2) asigură: a) realizarea necesităților fiziologice, psihice și sociale la nivel, ce generează senzații de satisfacție, b) perceperea și reflectarea identică a mediului intern al organismului și mediului ambiant, c) orientarea adecvată în mediul ambiant și adaptarea către acesta, d) efectuarea conștientă și creativă a activității sale de fiecare zi și autoapărării, e) opunerea intențiilor și acțiunilor proprii și ale altora, care pot aduce prejudicii personale, societății sau naturii, f) lipsa senzației de dureri și nesatisfacți, g) reproducerea descendenților sanogeni. [17].

Ulterior a fost elaborat conceptul și definiția „Sănătății psihice”. Conform acesteia, **Sănătatea psihică** reprezintă o stare multidimensională integrativă, complexă, relativ stabilă (neurofiziologică, cognitivă, emoțional-sentimentală, social-comportamentală și

individual-semantică) a activității superioare a sistemului nervos cu caracteristici individuale, determinate de programul genetic de dezvoltare, realizată prin intermediul interacțiunii embrionului și fătului cu organismul matern în perioada antenatală, copilului și mamei – în perioada postnatală, de influența psiho-socială a mediului în procesul cunoașterii lumii înconjurătoare și asimilării cunoștințelor în procesul instructiv, activității obștești și creative prin modularea funcției sistemelor neurofiziologic integrativ și neurochimic ale creierului, determinate genetic și dependente de ansamblul de factori ai mediului, sistemelor psihofuncționale, ce se formează în ontogeneză în concordanță cu mecanismele sistemogenezei în procesul activității de cunoaștere, sociale, de muncă etc. și sistemelor de evaluare-executare, care se creează de fiecare dată în procesul evaluării acțiunilor adecvate personale și ale altora, de gradul de anxietate și favorizare pentru activitatea vitală a organismului, de acțiunea factorilor psihogeni prin prisma cunoașterii, autocunoașterii, realizarea scopurilor și autoactualizarea sistemelor psihofuncționale, create anterior și care se manifestă prin coordonarea funcțiilor sistemelor vitale, prin senzația satisfacerii de la realizarea necesităților fiziologice, cognitive și social-comportamentale; capacitatea activității intelectuale; echilibrul statutului emoțional-sentimental; activitatea social-de muncă conștientizată; perceperea și comportamentul adecvat în circumstanțele corespunzătoare; opunerea rezistenței intențiilor proprii și străine, care aduc prejudicii personale, societății sau naturii; identitatea individual-semantică; triggerul formării și menținerii sănătății psihice sunt necesitățile și motivațiile. Un alt rezultat obținut în domeniul sanocreatologiei a fost elaborarea prodromurilor științifice ale cardiosanocreatologiei, care vor sta la baza creării și menținerii dirijate a sănătății cordului [20].

În șirul de rezultate din domeniul Sanocreatologiei se înscrie și evidențierea cauzelor și factorilor, ce induc degradarea biologică precoce a organismului; identificarea și descrierea etapelor de dezvoltare morfofuncțională a embrionului și fătului, inclusiv a celor critice [1; 2; 7; 10]; elucidarea etapelor dezvoltării cordului; efectuarea periodizării sănătății cordului; elaborarea teoriei alimentației sanocreatologice; elaborarea în prima variantă a clasificării sănătății psihice; introducerea noilor noțiuni în știință – nivelul individual de sănătate, sanogenitatea, disanogenitatea, sanofenomenologia etc.

Rezultatele menționate, precum și experiența Institutului în acest domeniu indică posibilitatea rezolvării problemei sănătății în baza sanocreatologiei. Doar în cazul dezvoltării sanocreatologiei, ce prevede crearea și menținerea dirijată a sănătății somatice, psihice și sociale în dependență de condițiile de viață, societatea poate spera la supraviețuirea sanogenă.

Bibliografia

1. Furdui T., Vudu Gr. Perioadele critice în dezvoltarea postnatală a copilului. Buletinul AȘ RM. Științe biologice și chimice. 1998, №2, p. 39-41.
2. Furdui T., Vudu Gr. Perioadele vârstei omului după maturizare. //Zilele Univ. de Medicină și Farmacie „N.Testemițanu”: Materialele conf. șt. an. a colab. și studenților, 21-22 oct. 1998. Chișinău; 1998. P.71.
3. Акаев А.А., Садовничий В.А. Динамика роста численности населения планеты. Глобальные демографические модели как основа для стратегического прогноза /Проекты и риски будущего. Концепции, модели, инструменты, прогнозы /Ред. А.А.Акаев, А.В.Коротаев, Г.Г.Малинецкий, С.Ю.Малков. М.: Красанд/URSS, 2011. С.17-45.
4. ВОЗ. Доклад о ситуации в области неинфекционных заболеваний в мире 2014 г.
5. ВОЗ. Информационный бюллетень. – N 317. – Сентябрь 2012 г.
6. Доклад о состоянии здравоохранения в Европе 2012 г.: выработка курса на благополучие. Доклад «Мировая статистика здравоохранения». 2012.
7. Фурдуй Ф.И., Вуду Г.А. Периодизация антинатального развития ребенка. Известия АН РМ. Биологические и химические науки. 1994, №4, с.3-8.
8. Фурдуй Ф.И., Вуду Г.А., Вуду Л.Ф. и др. Причины и факторы биологической деградации человека и пути его выживания. //Стресс, адаптация, функциональные нарушения и санокреатология. Кишинэу. 1999. С. 22-35.

9. Фурдуй Ф.И., Вуду Л.Ф., Вуду Г.А. и др. Симптомы физиологической, психической и биологической деградации человека, как биологического вида. //Стресс, адаптация, функциональные нарушения и санокреатология. Кишинэу. 1999. С. 9-21.
10. Фурдуй Ф.И., Вуду Г.А., Георгиу З.Б. и др. Периодизация постнатального развития ребенка. // Buletinul AŞ RM. Ştiinţe biologice şi chimice. 1995, №4, с. 38-44.
11. Фурдуй Ф.И. Стресс и здоровье. Кишинев. «Штиинца». 1990. 240 с.
12. Фурдуй Ф.И. Проблемы стресса и преждевременной биологической деградации человека. Санокреатология. Их настоящее и будущее. //Современные проблемы физиологии и санокреатологии, Кишинев, 2005, с. 16-36.
13. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Вуду Л.Ф. и др. Стресс, эволюция человека, здоровье и санокреатология. (Пленарный доклад на II съезде физиологов СНГ). //Известия АН Молдовы. Науки о жизни. 2010. №1 (310). С.4-13.
14. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Лакуста В.Н. и др. Хронический стресс – патогенетическая основа морфофункциональной и психической деградации. //Второй Российский конгресс по патофизиологии, окт. 2000. Тез.докл. Москва, 2000, с. 227-228.
15. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К.; Фурдуй В.Ф., Вуду Г.А. Причины преждевременной общебиологической деградации человека, пути ее предупреждения и решение проблемы здоровья с позиции санокреатологии. Фізіологічний журнал. 2011, том 57, 5, 88-90.
16. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Фурдуй В.Ф., Вуду Л.Ф., Штирбу Е.И., Огородникова Е.А., Вуду Г.А., Бешетя Т.С., Георгиу З.Б., Бодруг А.И. Хронический стресс, общебиологическая деградация и санокреатология. //Механизмы функционирования висцеральных систем. VIII Всероссийская конференция с международным участием, посвященная 220-летию со дня рождения К.М.Бэра, 25-28 сентября 2012. Санкт-Петербург, Россия, 2012, с.247-248.
17. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Фурдуй В.Ф., Лакуста В.Н., Вуду Л.Ф., Вуду Г.А., Тодераш И.К., Бешетя Т.С., Георгиу З.Б. Здоровье человека – важнейшая комплексная задача многих биологических и медицинских наук. //Научные труды I Съезда физиологов СНГ. Сочи, Дагомыс, 19-23 сентября 2005, с.4.
18. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Фурдуй В.Ф., Вуду Г.А., Лакуста В.Н., Тодераш И.К., Павалюк П.П. Стресс, гомеостаз и санокреатология. //Научные труды I Съезда физиологов СНГ. Сочи, Дагомыс, 19-23 сентября 2005, с.43.
19. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Фурдуй В.Ф., Морару А.Т., Лакуста В.Н., Павалюк П.П., Кошкодан, Невоя А.В., Бригидин В.М. Частое чередование кратковременного чрезмерного стресса и относительного комфорта как фактор нарушения функций и преждевременной морфофизиологической деградации жизненно важных органов. Дизрегуляционная патология органов и систем. //Материалы III Российского конгресса по патофизиологии. Москва, 9-12 ноября 2004, с. 254.
20. Фурдуй Ф.И., Штемберг М.И., Чокинэ В.К. и др. Основные этапы внутриутробного формирования плода и профилактика врождённых пороков развития. Кишинев. 2006. 67 с.
21. Фурдуй Ф.И., Чокинэ В.К., Фурдуй В.Ф. Психосанокреатология и уровни психического здоровья. 1. Предпосылки разработки системы классификации психического здоровья. (Лекция на пленарном заседании X-го Международного междисциплинарного конгресса «Нейронаука для медицины и психологии»). //Известия Академии Наук Молдовы. Науки о жизни. 2014, № 2 (323), с.4-11.